

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Федеральное государственное автономное образовательное учреждение
высшего образования
"Казанский (Приволжский) федеральный университет"
Высшая школа национальной культуры и образования им. Габдуллы Тукая

УТВЕРЖДАЮ
Проректор по образовательной деятельности КФУ
Проф. Д.А. Таюрский

» _____ 20__ г.

подписано электронно-цифровой подписью

Программа дисциплины

Современный татарский язык: Синтаксис (в татарском языке) Б1.В.ОД.7.6

Направление подготовки: 44.03.05 - Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)

Профиль подготовки: Родной (татарский) язык и литература и иностранный язык (английский)

Квалификация выпускника: бакалавр

Форма обучения: очное

Язык обучения: русский

Автор(ы):

Мирзагитов Р.Х., Сагдиева Р.К.

Рецензент(ы):

-

СОГЛАСОВАНО:

Заведующий(ая) кафедрой: Галиуллина Г. Р.

Протокол заседания кафедры No ____ от " ____ " _____ 201__ г

Учебно-методическая комиссия Института филологии и межкультурной коммуникации (Высшая школа национальной культуры и образования им. Габдуллы Тукая):

Протокол заседания УМК No ____ от " ____ " _____ 201__ г

Регистрационный No 9023236819

Содержание

1. Цели освоения дисциплины
2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы
3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля
4. Структура и содержание дисциплины/ модуля
5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения
6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов
7. Литература
8. Интернет-ресурсы
9. Материально-техническое обеспечение дисциплины/модуля согласно утвержденному учебному плану

Программу дисциплины разработал(а)(и) декан факультета института Мирзагитов Р.Х. Высшая школа национальной культуры и образования им. Габдуллы Тукая Институт филологии и межкультурной коммуникации, Ramil.Mirzagitov@kpfu.ru ; доцент, к.н. (доцент) Сагдиева Р.К. кафедра татарского языкознания Высшая школа национальной культуры и образования им. Габдуллы Тукая, Ramilya.Sagdieva@kpfu.ru

1. Цели освоения дисциплины

Основной целью освоения дисциплины "Синтаксис современного татарского языка" является дать целостное представление о научном освещении синтаксического строя татарского литературного языка на современном этапе его развития.

"Синтаксис" завершает курс "Современный татарский язык". Одна из главных задач его преподавания - ввести студента в современную синтаксическую проблематику, актуализируя все общеграмматические знания, приобретенные в изучении предшествующих дисциплин - морфемики, словообразования и морфологии. Замысел провести единую линию сквозь все грамматические разделы курса должен получить здесь свое завершение. Главный ожидаемый при этом "конечный результат" - умение анализировать любой татарский текст, определяя его грамматическую устроенность "снизу доверху" - от морфемики до структуры текста

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы высшего профессионального образования

Данная учебная дисциплина включена в раздел "Б1.В.ОД.7 Дисциплины (модули)" основной образовательной программы 44.03.05 Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки) и относится к обязательным дисциплинам. Осваивается на 4, 5 курсах, 8, 9 семестры.

Данная учебная дисциплина входит в раздел Б.3.2/1.3.5 ФГОС по направлению подготовки ВПО 050100.62- "Педагогическое образование". Модуль Б.3.2/1."Теория языка";

Дисциплина занимает важное место в системе курсов, ориентированных на изучение основного языка, дает совокупность теоретических и практических знаний об основных единицах этого уровня языка - словосочетание, предложение, текст и их особенностях по сравнению с другими единицами.

Синтаксис имеет одно явное преимущество перед другими разделами грамматики: он демонстрирует "язык в действии", тогда как предыдущие позволяют увидеть его "в разобранном виде" - в виде системы элементов, которые содержат лишь потенциальную информацию о своем использовании. Имея дело с готовыми для общения единицами, синтаксис уже поэтому более функционален, чем та же морфология. Это обстоятельство с тем большей настойчивостью диктует функциональный поворот в его преподавании.

Современная синтаксическая наука представлена, по существу, тремя синтаксисами: формальным, семантическим и актуальным. Приоритет формального объясняется традициями преподавания и ведения исследований, а не его "первенством" в синтаксическом механизме языка. Функциональный поворот в преподавании предполагает отказ от приоритета формального синтаксиса и, соответственно, выдвигание на первый план двух других - тех, которые "обслуживаются" формальным. Иначе говоря, можно поставить вопрос так: сначала систематизировать синтаксические средства, а потом узнать, чему они служат; а можно иначе - сначала познакомиться с теми содержательными сущностями, которые подлежат обслуживанию, а затем систематически обозреть средства, которые это делают.

Форма отчетности - экзамен в 9 семестре.

3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля

В результате освоения дисциплины формируются следующие компетенции:

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ОК-1 (общекультурные компетенции)	владеет культурной мышления, способен к обобщению, анализу, восприятию информации, постановке цели и выбору путей её достижения
ОК-14 (общекультурные компетенции)	готов к толерантному восприятию социальных и культурных различий, уважительному и бережному отношению к историческому наследию и культурным традициям
ОК-3 (общекультурные компетенции)	способен понимать значение культуры как формы человеческого существования и руководствоваться в своей деятельности и руководствоваться в своей деятельности современными принципами толерантности, диалога и сотрудничества
ОК-6 (общекультурные компетенции)	способен логически верно, аргументированно и ясно строить устную и письменную речь
ОПК-3 (профессиональные компетенции)	владеет основными речевой профессиональной культуры
ОПК-6 (профессиональные компетенции)	способен к подготовке и редактированию текстов профессионального и социально значимого содержания
СКР-1	способен к диахроническому осмыслению и синхронному анализу языковых явлений с целью понимания механизмов функционирования и тенденций развития татарского языка
СКР-2	способен выделять и анализировать единицы различных уровней языковой системы в единстве их содержания, формы и функций
СКР-3	владеет основными понятиями о функциях языка, соотношении языка и мышления, роли языка в обществе, языковых универсалиях и законах развития языка
СКР-4	способен определять связи татарского языка и его типологические соотношения с другими языками
СКР-5	способен ориентироваться в дискуссионных вопросах языкознания и этапах его развития
СКР-6	владеет приемами анализа текстов различных видов и жанров
СКР-7	способен к толерантному общению в полиэтнической и поликультурной среде

В результате освоения дисциплины студент:

1. должен знать:

- закономерности развития синтаксического строя татарского языка;
- об истории изучения предмета; о разных направлениях в синтаксисе; о синтаксических единицах; о грамматическом, синтагматическом, актуальном членении предложения;

2. должен уметь:

- объяснять и различать синтаксические явления, изученные на лекционных и практических занятиях.
- пользоваться навыками полного синтаксического анализа простого, сложного, многокомпонентного предложения и текста, грамотного письма (пунктуация).

3. должен владеть:

- основными методами и приемами исследовательской и практической работы в области языкознания;

- базовым терминологическим инструментарием современной науки о языке;
- навыками работы с необходимой информацией в глобальных компьютерных сетях;
- навыками подготовки научных работ и репрезентацией собственных научных исследований

4. должен демонстрировать способность и готовность:

- к практическому применению полученных знаний при решении профессиональных задач;
- к устной и письменной коммуникации

4. Структура и содержание дисциплины/ модуля

Общая трудоемкость дисциплины составляет 3 зачетных(ые) единиц(ы) 108 часа(ов).

Форма промежуточного контроля дисциплины: отсутствует в 8 семестре; экзамен в 9 семестре.

Суммарно по дисциплине можно получить 100 баллов, из них текущая работа оценивается в 50 баллов, итоговая форма контроля - в 50 баллов. Минимальное количество для допуска к зачету 28 баллов.

86 баллов и более - "отлично" (отл.);

71-85 баллов - "хорошо" (хор.);

55-70 баллов - "удовлетворительно" (удов.);

54 балла и менее - "неудовлетворительно" (неуд.).

4.1 Структура и содержание аудиторной работы по дисциплине/ модулю

Тематический план дисциплины/модуля

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практи- ческие занятия	Лабора- торные работы	
1.	Тема 1. Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Синтаксик берәмлекләр: сүзтезмә, жәмлә кисәге, жәмлә һәм текст. Интонация.	8	1	1	1	0	
2.	Тема 2. Жәмләгә билгеләмә. Жәмләнең төп үзенчәлекләре хәбәрлек һәм модальлек. Аларның белдерелүе. Жәмләләрне төркемләү принциплары.	8	2	1	2	0	Письменная работа
3.	Тема 3. Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйләнеш буларак ияртүле бәйләнеш. Сүзтезмә.	8	3	2	2	0	
4.	Тема 4. Жәмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрләр.	8	4	2	2	0	Письменная работа

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практи- ческие занятия	Лабора- торные работы	
5.	Тема 5. Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләрне өйрәнү тарихы. Аергыч. Төмамлык, аның төрләре. Хәл, аның төрләре. Аныклагыч. Модаль кисәкләр.	8	5	2	2	0	
6.	Тема 6. Тиңдәш кисәкләр. Жөмләнең синтагмаларга бүленеше. Аерымланган кисәкләр. Жөмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше. Сүз тәртибе. Өстәлмәләр.	8	6	1	2	0	
7.	Тема 7. Жөмлә төрләре. Раслау һәм инъяр жөмлөләр. Хикәя, сорау, боеру, тойгылы жөмлөләр. Тулы һәм ким жөмлөләр. Жыйнак һәм жәенке жөмлөләр. Ике һәм бер составлы жөмлөләр.	8	7	2	2	0	Письменная работа
8.	Тема 8. Кушма жөмлә. Тезмә кушма жөмлә, аның төрләре. Иярченле кушма жөмлә, аның төрләре. Иярченле кушма жөмлә үзенчәлекләре.	8	8	1	1	0	
9.	Тема 9. Иярчен жөмлөләрнең төзелеш һәм мөгънә ягыннан төрләре. аларның синонимлыгы.	9	1	4	4	0	Письменная работа
10.	Тема 10. Катлаулы кушма жөмлә төрләре: күп тезмәле катлаулы кушма жөмлә, күп иярченле катлаулы кушма жөмлә, катнаш кушма жөмлә.	9	2	4	4	0	Письменная работа
11.	Тема 11. Текст. Пунктуация.	9	3	4	4	0	Письменная работа
.	Тема . Итоговая форма контроля	9		0	0	0	Экзамен
	Итого			24	26	0	

4.2 Содержание дисциплины

Тема 1. Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Синтаксик берәмлекләр: сүзтезмә, жөмлә кисәге, жөмлә һәм текст. Интонация. лекционное занятие (1 часа(ов)):

Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Аның предметы, эчтөлөгө, тикшеренү методлары. Синтаксис һәм логика фәннәре арасында, сөйләм һәм фикерләү арасында мөнәсәбәт. Сөйләм һәм фикерләүнең төп берәмлекләре буларак жөмлө һәм хөкем. Жөмлө кисәкләре һәм хөкем кисәкләре арасында мөнәсәбәт: субъект, предикат, бәяләү, объект, атрибут: ия, хәбәр, тәмамлык, аергыч, хәл, аныклагыч төшенчәләре. Субъект белән ия, үтәүче белән предикат, хәбәр белән процесс арасында мөнәсәбәт. Сөйләм, фикер, чынбарлык, сөйләүче, тыңлаучы төшенчәләренә аңлатма. Сөйләмнең төп үзенчәлекләре: хәбәрлек һәм модальлек. Интонация.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Синтаксисның предметын, тикшеренү методларын кабатлау. Жөмлө һәм хөкем кисәкләре арасындагы мөнәсәбәтне искә төшерү. сөйләм, фикер, чынбарлык, сөйләүче, тыңлаучы төшенчәләренә аңлатма бирергә өйрәнү. Хәбәрлек һәм модальлек үзенчәлекләре.

Тема 2. Жөмлөгә билгеләмә. Жөмләнең төп үзенчәлекләре хәбәрлек һәм модальлек. Аларның белдерелүе. Жөмлөләрне төркемләү принциплары.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Жөмлөгә билгеләмә. Жөмләнең төп үзенчәлекләре хәбәрлек һәм модальлек. Аларның белдерелүе. Жөмлөләрне төркемләү принциплары: грамматик кисәкләргә таркала алуы, алмавы; хикәя, сорау, боеру, тойгылы; гади, кушма; жәенке, жыйнак; бер составлы, ике составлы; тулы, ким; раслау, инкарь

практическое занятие (2 часа(ов)):

Жөмлөгә билгеләмә бирү тәртибе. Гади һәм кушма жөмләне аеру, хикәя, сорау, боеру, тойгылы жөмлөләрнең кулланылышы. Бер составлы, ике составлы; жыйнак, жәенке; тулы, ким; раслау, инкарь жөмлөләргә кыскача күзәтү ясау.

Тема 3. Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйләнеш буларак ияртүле бәйләнеш. Сүзтезмә.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйләнеш буларак ияртүле бәйләнеш. Ияртүле бәйләнешнең нәтижәсе буларак тезүле бәйләнеш. Тезүле бәйләнешне белдерә торган чаралар. Ияртүле бәйләнештәге сүзләр арасында мөнәсәбәт. Жөмлө барлыкка китерүче бәйләнеш буларак хәбәрлекле мөнәсәбәт. Жөмләне жәенкеләндерүче бәйләнеш буларак ачыклаулы (төгәлләүле) мөнәсәбәт һәм аныклаулы мөнәсәбәт. Аларны белдерә торган чаралар. Ияртүле бәйләнешнең традицион бүленеше: ярашу, башкарылу, янәшәлек. Сүзтезмә.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Жөмлө эченнән ияртүле һәм тезүле бәйләнешне аеру. Хәбәрлекле, ачыклаулы һәм аныклаулы мөнәсәбәттә торган синтаксик берәмлекләренә билгеләргә өйрәнү. Сүзтезмәгә анализ ясарга өйрәнү.

Тема 4. Жөмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрләр.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Жөмләнең баш кисәкләре. Жөмләнең логик-грамматик кисәкләргә бүленеше. Сүзләр төрләнешеннән чыгып, жөмлөдә беренче, икенче, өченче дәрәжәдәге кисәкләренә билгеләү. Жөмләнең баш, иярчен, модаль кисәкләргә бүленеше. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Төзелеше ягыннан төрләре: гади, тезмә ияләр. Иянең белдерелүе һәм төп мәгънәләре. Хәбәр.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Жөмлөдән баш кисәкләренә билгеләү. Ияне табу, аның гади һәм тезмә төрләрен дәрәс итеп билгели белү. Исем һәм фигыль хәбәрләрне аерырга өйрәнү. Гади, тезмә һәм кушма исем хәбәрләрне бер-берсеннән аерырга өйрәнү. Гади, тезмә һәм кушма фигыль хәбәрләрне дәрәс билгеләү күнекмәләре булдыру.

Тема 5. Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләренә өйрәнү тарихы. Аергыч. Тәмамлык, аның төрләре. Хәл, аның төрләре. Аныклагыч. Модаль кисәкләр.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләрне өйрәнү тарихы. Ачыклаулы мөнәсәбәткә кәргән сүзләрнең иярүчесе буларак аергыч, төмамлык, хәл. Аларның сөйләм оештыруда икче дәрәжәдәге рольне уйнаулары. Аергыч, аның төп билгеләре. аергычның белдерелүе, аерылмышка бәйләнү юллары. Төмамлык, аның төрләре. Туры төмамлыкның мәгънәсе, бирелеше, ияртүче кисәккә бәйләнү юллары. Кыек төмамлыкның мәгънәсе, бирелеше, ияртүче кисәккә бәйләнү юллары. Хәл, аның төрләре: вакыт, урын, сәбәп, максат, шарт, кире, рәвеш, күләм-чама хәлләре. Аларның бирелеше һәм ияртүче кисәккә бәйләнү юллары. Аныклагыч. ярашкан һәм ярашмаган аныклагычлар. Аныклагычлар янында тыныш билгеләре. Модаль кисәкләр, аларның сөйләмдәге роле.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Жөмләдән иярчен кисәкләрне аерырга өйрәнү. Аергычның үзенчәлекләрен, аерылмышка бәйләнү чараларын дәрәс билгеләү. Төмамлыкның туры һәм кыек төрләрен аерырга өйрәнү, аларның ияртүче кисәккә бәйләнү чараларын таба белү. Хәлнең үзенчәлекләре, вакыт, урын, сәбәп, максат, шарт, кире, рәвеш һәм күләм-чама хәлләрен таба белү күнекмәләрен булдыру. Иярчен кисәкләрне билгеләүдәге кыен очраklar. Аныклагычларны һәм модаль кисәкләрне дәрәс билгеләргә өйрәнү.

Тема 6. Тиңдәш кисәкләр. Жөмләнең синтагмаларга бүленеше. Аерымланган кисәкләр. Жөмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше. Сүз тәртибе. Өстәлмәләр.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Тиңдәш кисәкләр. Жөмлә кисәкләренең тиңдәшләнеп килүе өчен төп шарт - ияртүле бәйләнешнең булуы. Тиңдәш кисәкләрне үзара теркәүче чаралар. Тиңдәш һәм тиңдәш булмаган аергычлар. Тиңдәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүзләр. Тиңдәш кисәкләр һәм гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләре. Жөмләнең синтагмаларга бүленеше. Аерым синтагма төзи һәм аерым синтагма төземи торган жөмлә кисәкләре. Аерымланган жөмлә кисәкләре, алар янында тыныш билгеләре. Жөмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше: тема һәм рема. Аларның чылбырлы бәйләнеш хасил итүләре. Сүз тәртибе: уңай һәм инверсия. Өстәлмәләр һәм күзаллаулы баш килешле әйләнмә. Төрле жөмлә кисәкләренең өстәлмә булып килә алулары.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Тиңдәш кисәкләрне таба белергә өйрәнү. Тиңдәш һәм тиңдәш түгел аергычларның үзенчәлекләрен билгели белү. Төрле жөмлә кисәкләренең тиңдәшләнеп килә алуларына мисаллар туплау. Тиңдәш кисәкләр һәм гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләрен куярга өйрәнү күнекмәләрен булдыру. Аерымланган кисәкләрнең астына дәрәс итеп сызу. Тема белән реманы аерырга өйрәнү. Өстәлмәләре һәм күзаллаулы баш килешле әйләнмәне башка берәмлекләрдән аерырга өйрәнү.

Тема 7. Жөмлә төрләре. Раслау һәм инкяр жөмләләр. Хикәя, сорау, боеру, тойгылы жөмләләр. Тулы һәм ким жөмләләр. Жыйнак һәм жәенке жөмләләр. Ике һәм бер составлы жөмләләр.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Жөмлә төрләре. Раслау һәм инкяр жөмләләр, аларның төп үзенчәлекләре. Инкярны һәм раслауны белдерә торган чаралар. Инкярны белдерүдә логик басым. Хикәя, сорау, боеру, тойгылы жөмләләр. Аларның төп мәгънәләре һәм билгеләре. Сорау жөмлә төзелешендә татар теленең рус теленнән аермасы. Сорала торган кисәкнең урыны, аның логик басымны алуы. Бу жөмләдән соң тыныш билгеләре. Тулы һәм ким жөмләләр. Тулы жөмләнең үзенчәлекләре, ким жөмләнең үзенчәлекләре, кимлекнең сәбәпләре. Ким жөмләләре өйрәнү тарихы. Ким жөмләләре кимлек төренә карап төркемләү. Ким жөмләләре кулланылышы. Жыйнак һәм жәенке жөмләләр, аларның үзенчәлекләре. Таркалмый торган жөмләләр. Аларның бер төре буларак сүз жөмләләр. Ике һәм бер составлы жөмләләр. Бер составлы фигыль, исем һәм сүз жөмләләр. Билгеле үтөүчеле, билгесез үтөүчеле, гомум үтөүчеле һәм үтөүчесез бер составлы фигыль жөмләләр.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Тексттан раслау, инкаарь, жәенке, жыйнак, хикәя, сорау, боеру, тойгылы жәмләләрне аерырга өйрәнү. аларның кулланылыш үзенчәлекләрен билгеләү. Инкарь жәмләнең раслауны белдерә башлау очраklары. Сорау, боеру һәм тойгылы жәмләләрнең күрсәткечләрен билгеләү. Ике һәм бер составлы жәмләләрне аерырга өйрәнү.

Тема 8. Кушма жәмлә. Тезмә кушма жәмлә, аның төрләре. Иярченле кушма жәмлә, аның төрләре. Иярченле кушма жәмлә үзенчәлекләре.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Кушма жәмлә. Тезмә кушма жәмлә төрләрен аеру. Иярченле кушма жәмлә. иярченле кушма жәмлә үзенчәлекләре. Иярчен жәмләләрне билгеләү һәм бу турыдагы карашлар. Иярченле кушма жәмләләрне төзелешеннән чыгып төркемләү: синтетик иярченле кушма жәмлә һәм аналитик иярченле кушма жәмләләр. Аларның төп үзенчәлекләре: бәйләүче чараларның иярчен жәмләдәге хәбәр составында торы-тормавы, иярчен жәмләнең чагыштырмача тәмамланган төсмер алу-алмавы, бәйләүче чараның компонентлар чиген билгеләү өчен нигез була алу-алмавы, компонентларның урынына бәйләү үзенчәлекләре, иярчен жәмләдәге баш кисәкләрнең ярашу-ярашмавы, башка телләрдәге төзелешкә охшау-охшамау һ.б. Иярчен жәмләләрне мәгънә ягыннан төркемләү.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Тексттан тезмә һәм иярченле кушма жәмләләрне аерырга өйрәнү. Аналитик һәм синтетик иярченле кушма жәмләләрнең үзенчәлекләрен билгеләү. Иярченле кушма жәмләгә дәрәҗә итеп синтаксик анализ ясарга өйрәнү, схемасын сызу үзенчәлекләре белән танышу.

Тема 9. Иярчен жәмләләрнең төзелеш һәм мәгънә ягыннан төрләре. аларның синонимлыгы.

лекционное занятие (4 часа(ов)):

Иярчен жәмлә төрләре. Иярчен ия, хәбәр, тәмамлык, аергыч, вакыт, урын, сәбәп, максат, шарт, кире, рәвеш, күләм, аныклагыч, кереш һәм өстәлмә жәмләләр. Аларның аналитик һәм синтетик төрләре. Жәмләләрне бер төрдән икенче төргә үзгәртү юллары.

практическое занятие (4 часа(ов)):

Иярчен жәмләләргә мисаллар эшләү. Аларның аналитик һәм синтетик төрләрен аерырга өйрәнү. Аларның синонимлыгына игътибар итү.

Тема 10. Катлаулы кушма жәмлә төрләре: күп тезмәле катлаулы кушма жәмлә, күп иярченле катлаулы кушма жәмлә, катнаш кушма жәмлә.

лекционное занятие (4 часа(ов)):

Катлаулы кушма жәмлә, аның төрләре. Күп тезмәле катлаулы кушма жәмлә. Катлаулы төзелмәләрнең үзенчәлегә, төрләре. Күп тезмәле катлаулы кушма жәмләләрнең компонентлары арасында бәйләнеш. Күп тезмәле катлаулы кушма жәмләләрнең схемасын төзү. Күп иярченле катлаулы кушма жәмләнең төрләре: тиңдәш иярүле, тиңдәш түгел иярүле, бер-бер артлы иярүле, берничә төр иярүле. Катнаш кушма жәмлә.

практическое занятие (4 часа(ов)):

Күп тезмәле катлаулы кушма жәмләне башка шундый берәмлекләрдән аеру, дәрәҗә итеп анализ ясау, схема сызу. Сөйләмдә күп тезмәле катлаулы кушма жәмләләрден файдалану. Күп иярченле катлаулы кушма жәмләгә һәм катнаш кушма жәмләгә анализ ясарга өйрәнү.

Тема 11. Текст. Пунктуация.

лекционное занятие (4 часа(ов)):

Текст. Тезем. Пунктуация. Тыныш билгеләрен төркемләү. Тыныш билгеләре һәм интонация. Аларның мәгънә белдерүдәге рольләре. Пунктуацион кагыйдәләр. Гади һәм кушма жәмләләрдә тыныш билгеләре. Тыныш билгеләре куелмый торган очраklар.

практическое занятие (4 часа(ов)):

Текстка анализ ясау. Тестта тиешле тыныш билгеләрен куярга өйрәнү. Куелган тыныш билгеләрен аңлату күнекмәләре булдыру.

4.3 Структура и содержание самостоятельной работы дисциплины (модуля)

N	Раздел дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
2.	Тема 2. Жәмләгә билгеләмә. Жәмләнең төп үзенчәлекләре хәбәрлек һәм модалылек. Аларның белдерелүе. Жәмләләрне төркемләү принциплары.	8	2	контрольная работа	16	письменная работа
4.	Тема 4. Жәмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрләр.	8	4	контрольная работа	15	письменная работа
7.	Тема 7. Жәмлә төрләре. Раслау һәм инкяр жәмләләр. Хикәя, сорау, боеру, тойгылы жәмләләр. Тулы һәм ким жәмләләр. Жыйнак һәм жәенке жәмләләр. Ике һәм бер составлы жәмләләр.	8	7	тест	15	письменная работа
9.	Тема 9. Иярчен жәмләләрнең төзелеш һәм мәгънә ягыннан төрләре. аларның синонимлыгы.	9	1	тест	1	письменная работа

№	Раздел дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
10.	Тема 10. Катлаулы кушма жәмлә төрләре: күп тезмәле катлаулы кушма жәмлә, күп иярченле катлаулы кушма жәмлә, катнаш кушма жәмлә.	9	2	контрольная работа	1	письменная работа
11.	Тема 11. Текст. Пунктуация.	9	3	реферат	1	письменная работа
	Итого				49	

5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения

Вузовское освоение курса "Синтаксис современного татарского языка" предполагает использование как традиционных, так и инновационных образовательных технологий и требует рационального их сочетания.

Традиционные образовательные технологии подразумевают использование в учебном процессе таких методов работ, как лекция, практическое занятие, семинар и др.

Во время занятий могут быть использованы и современные информационные технологии, в частности, мультимедийные программы, Интернет, фото-, аудио- и видеоматериалы.

6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов

Тема 1. Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Синтаксик берәмлекләр: сүзтезмә, жәмлә кисәге, жәмлә һәм текст. Интонация.

Тема 2. Жәмләгә билгеләмә. Жәмләнең төп үзенчәлекләре хәбәрлек һәм модальлек. Аларның белдерелүе. Жәмләләрне төркемләү принциплары.

письменная работа , примерные вопросы:

Тексттан сүзтезмәләрне аерып чыгару һәм аларга анализ ясау.

Тема 3. Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйләнеш буларак ияртүле бәйләнеш. Сүзтезмә.

Тема 4. Жәмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрләр.

письменная работа , примерные вопросы:

Жәмлә кисәкләре ягыннан анализ ясау күнекмәләре булдыру.

Тема 5. Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләрне өйрәнү тарихы.Аергыч. Тәмамлык, аның төрләре. Хәл, аның төрләре. Аныклагыч. Модаль кисәкләр.

Тема 6. Тиңдәш кисәкләр. Жәмләнең синтагмаларга бүленеше. Аерымланган кисәкләр. Жәмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше. Сүз тәртибе. Өстәлмәләр.

Тема 7. Жәмлә төрләре. Раслау һәм инкяр жәмләләр. Хикәя, сорау, боеру, тойгылы жәмләләр. Тулы һәм ким жәмләләр. Жыйнак һәм жәенке жәмләләр. Ике һәм бер составлы жәмләләр.

письменная работа , примерные вопросы:

Жәмлә кисәкләре һәм жәмлә төрләре белән бәйлә тест эшләү.

Тема 8. Кушма жәмлә. Тезмә кушма жәмлә, аның төрләре. Иярченле кушма жәмлә, аның төрләре. Иярченле кушма жәмлә үзенчәлекләре.

Тема 9. Иярчен жәмләләрнең төзелеш һәм мәгънә ягыннан төрләре. аларның синонимлыгы.

письменная работа , примерные вопросы:

Гади һәм кушма жәмлә темасын кабатлаттыру максатыннан тест эшләү.

Тема 10. Катлаулы кушма жәмлә төрләре: күп тезмәле катлаулы кушма жәмлә, күп иярченле катлаулы кушма жәмлә, катнаш кушма жәмлә.

письменная работа , примерные вопросы:

Катлаулы кушма жәмлә темасына караган контроль эш эшләү.

Тема 11. Текст. Пунктуация.

письменная работа , примерные вопросы:

Тыныш билгеләре нигә кирәк? М.З.Зәкиевның хезмәтләренә күзәтү ясау. Яшж синтаксистлар һәм аларның хезмәтләре. Г.Ибраһимовның татар теле синтаксисына керткән өлеше.

Г.Алпаровның хезмәтләренә күзәтү.

Итоговая форма контроля

экзамен (в 9 семестре)

Примерные вопросы к итоговой форме контроля

Вопросы к экзамену прилагаются в виде Приложения ♦1 (с.16-18)

1. Синтаксис һәм логика, сөйләм һәм фикерләү арасында мөнәсәбәт. Жәмлә һәм хөкемләү. Алар арасында мөнәсәбәт.
2. Сөйләм берәмлекләре. Төп синтаксик берәмлек буларак жәмлә. Жәмләнең төп үзенчәлекләре. Хәбәрлек һәм модальлек, аларның бирелү ысуллары.
3. Синтаксис фәннең төрле юнәлешләр.
4. Интонация һәм аның сөйләмдәге роле. Фраза басымы. Пауза. Логик басым. Тойгы басымы. Сөйләм көе.
5. Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Ияртүле һәм тезүле бәйләнеш. Тезүле бәйләнешне белдерүче чаралар.
6. Ияртүле бәйләнеш. Аның төрләре: хәбәрлекле мөнәсәбәт, төгәлләүле мөнәсәбәт, аныклаулы мөнәсәбәт. Аларны белдерә торган чаралар.
7. Сүзтезмә турында гомуми мәгълүмат. Сүзтезмәләрнең төрләре: ирекле сүзтезмә һәм фразеологик сүзтезмә; гади сүзтезмә һәм катлаулы сүзтезмә.
8. Ия. Аның төзелеш ягыннан төрләре, белдерелүе һәм төп мәгънәләре.
9. Хәбәр. Исем хәбәрләрнең төзелеш ягыннан төрләре, белдерелүе һәм төп мәгънәләре.
10. Хәбәр. Фигыль хәбәрләрнең төзелеш ягыннан төрләре, белдерелүе һәм төп мәгънәләре.
11. Аергыч һәм аның үзенчәлекләре. Төрле сүз төркемнәре белән бирелгән аергычларның аерылмышка бәйләнү юллары.
12. Аныклагыч һәм аның үзенчәлекләре. Аныклагычлар янында тыныш билгеләре.
13. Төмамлык һәм аның үзенчәлекләре.
14. Хәлләр. Аларның мәгънә ягыннан төрләре һәм төп үзенчәлекләре.
15. Модаль кисәкләр турында төшенчә. Аларның төп үзенчәлекләре, төрләре, бирелеше. Алар янында тыныш билгеләре.
16. Жәмләнең тиңдәш кисәкләре. Гомумиләштерүче сүзләр. Алар янында тыныш билгеләре.

17. Аерымланган иярчен кисәкләр турында гомуми мәгълүмат.
18. Гади жөмлөләрне төркемләү принциплары һәм төрләр.
19. Бер составлы жөмлөләрнең гомуми үзенчәлекләре, төрләр.
20. Синтагма турында төшенчә. Жөмлә кисәкләренә аерым синтагма төзи ала һәм төзи алмый торган очраклары.
21. Жөмләнең актуаль кисәкләре. Актуаль кисәкләрнең урыны.
22. Сөйләмдә сүз тәртибенең роле. Төрле сөйләм стильләрендә жөмлә кисәкләренә урыны. Сүзләрнең уңай һәм кире тәртибе турында төшенчә.
23. Раслау һәм инкарь жөмлөләр. Бу төр жөмлөләрнең төп билгеләре.
24. Өстәлмәләр турында төшенчә. Өстәлмәләрнең кулланылышы һәм төрләр.
25. Ким жөмлөләр. Аларның кимлек сәбәбенә һәм кайсы кисәкнең кулланылмавына карап төрләр.
26. Кушма жөмлә турында төшенчә. Кушма жөмлөләрне төркемләү принциплары.
27. Тезмә кушма жөмлә үзенчәлекләре. Тезмә кушма жөмлөләрнең үзара бәйләнешендә теркәгеч һәм интонацияләрнең роле.
28. Жөмлөләр арасында ияртүле бәйләнешне белдерә торган чаралар.
29. Жөмлөләр арасында мәгънәви һәм структур бәйләнеш. Жөмлөләр арасында грамматик бәйләнеш һәм аның төрләр.
30. Жөмлөләрне бәйли торган чара буларак интонация (санау интонациясе, каршы кую интонациясе, кәттерү интонациясе, аныклау интонациясе).
31. Иярчен жөмләне баш жөмлөгә бәйли торган чара буларак ияртүче теркәгечләрнең һәм теркәгеч сүзләрнең үзенчәлекләре.
32. Иярчен жөмләне баш жөмлөгә бәйли торган чара буларак мөнәсәбәтле сүзләрнең үзенчәлекләре.
33. Иярчен жөмлөләрне бәйләнеш төренә карап төркемләү. Аналитик иярчен жөмлә үзенчәлекләре. Бу төр жөмлөләрдә тыныш билгеләре.
34. Иярчен жөмлөләрне бәйләнеш төренә карап төркемләү. Синтетик иярчен жөмлә үзенчәлекләре. Бу төр жөмлөләрдә тыныш билгеләре.
35. Иярчен ия һәм хәбәр жөмлә үзенчәлекләре, аларның баш жөмлөгә бәйләнү юллары.
36. Иярчен аергыч жөмлә үзенчәлекләре, аның баш жөмлөгә бәйләнү юллары.
37. Иярчен тәмамлык жөмлә үзенчәлекләре, аның баш жөмлөгә бәйләнү юллары.
38. Иярчен аныклагыч һәм кереш жөмлә үзенчәлекләре, аның баш жөмлөгә бәйләнү юллары.
39. Иярчен вакыт һәм урын жөмлөләр. Аларның баш жөмлөгә бәйләнү юллары.
40. Иярчен рәвеш һәм күләм жөмлә үзенчәлекләре, аларның баш жөмлөгә бәйләнү юллары.
41. Иярчен сәбәп һәм максат жөмлөләр, аларның баш жөмлөгә бәйләнү юллары.
42. Иярчен кире һәм шарт жөмлә үзенчәлекләре, аларның баш жөмлөгә бәйләнү юллары.
43. Аналитик һәм синтетик кушма жөмлөләрнең үзара синонимлыгы, аларны берсен икенчесенә әйләндерү юллары.
44. Катлаулы кушма жөмлә төрләр: күп тезмәле кушма жөмлә, күп иярченле кушма жөмлә һәм катнаш кушма жөмлә.
45. Күп иярченле кушма жөмлә. Аның төрләр.
46. Катнаш кушма жөмлә структурасы. Катнаш кушма жөмлөләрдә тыныш билгеләре.
47. Тезем. Аның интонацион үзенчәлегә, өлешләре, теземдә тыныш билгеләре.
48. Уртақ һәм кыяк сөйләм, аларның төп үзенчәлекләре. Туры сөйләмне кыяк сөйләмгә әйләндерү.
49. Чит сөйләм турында төшенчә. Чит сөйләм төрләр. Туры сөйләмнең төп үзенчәлекләре.
50. Текст турында төшенчә. Текстның төрләр, аның мәгънәви, коммуникатив, структур бөтенлегә. Композициясе.

7.1. Основная литература:

1. Татар грамматикасы = Татарская грамматика : өч томда / Татарстан Респ. ФА, Г. Ибраһимов исм. Тел, әд. һәм сәнгать ин-ты ; [проект жит. М. З. Зәкиев ; ф. ред. Ф. М. Хисамова] .? Тулыл. 2 нче басма .? Казан : [ТӘҺСИ], 2015 . - Т. 2 .? 2016 .? 430, [1] б.
Татар грамматикасы: өч томда / проект жит. М.З. Зәкиев. - Тулыландырылган 2 нче басма. - Казан: ТӘҺСИ, 2016. - Т. II. - 432 б.
<http://www.antat.ru/ru/iyli/publishing/book/2016/%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BC%D0%B0>
2. Татар грамматикасы = Татарская грамматика : өч томда / Татарстан Респ. ФА Г. Ибраһимов исм. Тел, әд. һәм сәнгать ин-ты ; [проект жит. М. З. Зәкиев ; ф. ред. Ф. М. Хисамова] .? Казан : [ТӘҺСИ], 2015 . - Т. 1 .? 2015 .? 510, [1] б.
2. Татар грамматикасы: өч томда / проект жит. М.З. Зәкиев; ред. Ф.М. Хисамова. - Тулыландырылган 2 нче басма. - Казан: ТӘҺСИ, 2015. - Т. I. - 512 б.
<http://www.antat.ru/ru/iyli/publishing/book/2015/%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BC%D0%B0>
3. ЭОР 'Современный татарский язык: Синтаксис' <http://tulpar.kpfu.ru/course/view.php?id=419>
4. ЭОР 'Синтаксис современного татарского языка' <http://tulpar.kpfu.ru/course/view.php?id=1301>
5. Скобликова, Е. С. Современный русский язык. Синтаксис простого предложения (теоретический курс) [Электронный ресурс]: учеб.пособие / Е. С. Скобликова. - 4-е изд., стер. - М.: Флинта, 2012. - 320 с. <http://znanium.com/bookread.php?book=490395>
6. Федосюк М. Ю. Синтаксис современного русского языка [Электронный ресурс]: Учебное пособие / М.Ю. Федосюк. - М.: НИЦ Инфра-М, 2012. - 245 с. - Режим доступа: // <http://znanium.com/bookread.php?book=303968>
7. Вараксин Л. А. Современный русский язык. Синтаксис простого предложения: Сборник упражнений [Электронный ресурс] / Л.А. Вараксин. - М.: Флинта: Наука, 2010. - 208 с. - Режим доступа: // <http://znanium.com/bookread.php?book=241679>
8. Рогачева, Е. Н. Русский язык: синтаксис и пунктуация. Второй уровень владения языком [Электронный ресурс] : учеб.пособие / Е. Н. Рогачева, О. А. Фролова, Е. А. Лазуткина. ? М.: ФЛИНТА, 2013. ? 117 с. // <http://znanium.com/bookread.php?book=462965>
9. Павлов, А. В. Методологические проблемы современного гуманитарного познания [Электронный ресурс]: учеб. пособие / А. В. Павлов. - М.: ФЛИНТА, 2013. - 325 с. <http://www.znanium.com/bookread.php?book=466244>

7.2. Дополнительная литература:

1. Константинова Л. А. Грамматика русского языка [Электронный ресурс]: Учеб.пособие / Л.А. Константинова, Н.Н. Гончарова, А.Н. Жукова; Под ред. Л.А. Константиновой. - М.: Флинта: Наука, 2011. - 256 с. - Режим доступа: <http://znanium.com/bookread.php?book=304030>
2. Киселев, Г. М. Информационные технологии в педагогическом образовании [Электронный ресурс] : Учебник для бакалавров / Г. М. Киселев. - М.: Дашков и К, 2013. - 308 с. - Режим доступа: <http://znanium.com/bookread.php?book=415216>
4. Информационно-предметное обеспечение учебных дисциплин бакалавриата и магистратуры: Учеб.-метод. пособие / Н.А.Логинова - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2014. - 124 с. - Режим доступа: <http://znanium.com/bookread2.php?book=460217>

7.3. Интернет-ресурсы:

- Библиотека Гумер - гуманитарные науки - www.gumer.info
Грамота.ру - www.gramota.ru
Универсальная энциклопедия - www.wikipedia.ru
Электронная библиотека и материалы сайта КПФУ - www.rsu.ru
Электронные словари - www.slovari.ru

8. Материально-техническое обеспечение дисциплины(модуля)

Освоение дисциплины "Современный татарский язык: Синтаксис (в татарском языке)" предполагает использование следующего материально-технического обеспечения:

Компьютерный класс, представляющий собой рабочее место преподавателя и не менее 15 рабочих мест студентов, включающих компьютерный стол, стул, персональный компьютер, лицензионное программное обеспечение. Каждый компьютер имеет широкополосный доступ в сеть Интернет. Все компьютеры подключены к корпоративной компьютерной сети КФУ и находятся в едином домене.

Для проведения занятий по "Синтаксису современного татарского языка" необходимы учебная и учебно-методическая литература, сборники текстов произведений татарских писателей и поэтов, а также демонстрационные материалы.

Необходимы следующие технические средства:

1. Мультимедийный компьютер с выходом в Интернет, с пакетом прикладных программ (текстовых, графических, презентационных).
2. Мультимедиапроектор.
3. Сканер.
4. Принтер.
5. Копировальный аппарат.
6. Ноутбук.

Программа составлена в соответствии с требованиями ФГОС ВПО и учебным планом по направлению 44.03.05 "Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)" и профилю подготовки Родной (татарский) язык и литература и иностранный язык (английский) .

Автор(ы):

Мирзагитов Р.Х. _____

Сагдиева Р.К. _____

"__" _____ 201__ г.

Рецензент(ы):

"__" _____ 201__ г.